

AB EKSENİNDE YOL ALAN TÜRKİYE (II)

AB-Türkiye İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi

TERMİNOLOJİ

Müktesebat: AB tarafından bugüne kadar kabul edilmiş politikalar, mevzuat ve uygulamaların tümüdür.

Katılım Ortaklığı: AB'nin, aday ülkelerin üyelik için yerine getirmesi gereken kısa ve orta vadeli öncelikleri belirttiği metindir.

Ulusal Program: Aday ülkenin, AB Müktesebatının uygulanması için öngördüğü takvimi belirten bir metindir.

TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİNE KRONOLOJİK BİR BAKIŞ

İlk Resmi Başvuru	(1959)
Ortaklık (Ankara) Anlaşması	(1963)
Katma Protokol	(1970)
Tam Üyelik Başvurusu	(1987)
Gümrük Birliği	(1995)
İlerleme Raporları	(1998-2004)
Helsinki Zirvesi	(1999)
Katılım Ortaklığı Belgesi	(2000-2003)
Ulusal Program	(2001-2003)
Kopenhag Zirvesi	(2002)

1 Temmuz 1959: Türkiye, AET'ye ortaklık için başvurdu.

12 Eylül 1963: Türkiye ile AET'yi Gümrük Birliğine götürecekt ve tam üyeliği sağlayacak olan Ortaklık Anlaşması (Ankara Anlaşması) imzalandı.

23 Kasım 1970: Katma Protokol Brüksel'de imzalandı.

22 Ocak 1982: Avrupa Topluluğu, Türkiye ile ilişkilerini dondurma kararı aldı..

16 Eylül 1986: Türkiye - AET Ortaklık Konseyi toplandı. Böylece 12 Eylül 1980 tarihinden itibaren dondurulmuş bulunan Türkiye-AET ilişkilerinin canlandırılması süreci başladı.

14 Nisan 1987: Türkiye, AT'ye, Roma Antlaşması'nın 237'nci, AKÇT Antlaşması'nın 98'nci ve EURATOM Antlaşması'nın 205'nci maddelerine dayanarak, tam üye olmak üzere müracaat etti.

18 Aralık 1989: AT Komisyonu, Türkiye'nin tam üyelik başvurusu konusundaki "Görüş" ünde, Topluluğun, kendi iç pazarını tamamlayabilme sürecinden önce (1992) yeni bir üyeyi kabul edemeyeceği ve Türkiye'nin katılmadan önce, ekonomik, sosyal ve siyasal alanda gelişmesine ihtiyaç duyulduğu hususlarına yer verdi.



6 Mart 1995: Türkiye ile AB arasında Gümrük Birliği'nin gerçekleştirilmesi ile ilgili ve Gümrük Birliği döneminde uygulanacak, usul esas ve süreleri belirleyen 1/95 ve 2/95 sayılı kararlar, Ortaklık Konseyi'nin 36'ncı dönem toplantısında kabul edildi.

13 Aralık 1995: 1/95 Sayılı Türkiye-AB Ortaklık Konseyi Kararı Avrupa Parlamentosu tarafından onaylandı. (343 Kabul, 149 Ret, 36 Çekimsiz).

21 Aralık 1995: AB ile Türkiye arasında, AKÇT ürünlerini kapsayan Serbest Ticaret Anlaşması parafe edildi.

12-13 Aralık 1997: Avrupa Birliği'nin Lüksemburg'ta gerçekleştirdiği devlet ve hükümet başkanları zirvesi sonucunda Çek Cumhuriyeti, Slovak Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, Slovenya, Romanya, Bulgaristan, Litvanya, Letonya, Estonya ve Kıbrıs Rum Yönetimi tam üyelik için aday ülkeler olarak belirlenmiştir. Türkiye ise aday ülkeler arasında yer almamış, tam üyeliğe ehil olduğu tekrar edilmiştir.

12 Mart 1998: AB üyesi devletler ile tam üyeliğe aday 11 devlet Londra'da Avrupa Konferansı çerçevesinde toplanmıştır. Türkiye'nin kendi seçimi nedeni ile katılmadığı toplantıda, Fransa, Belçika ve İngiltere devlet ve hükümet başkanları; Türkiye'nin, Avrupa'nın geleceğinin bir parçası olduğunu ve bu tür toplantılarda Türkiye'yi de görmek istediklerini vurgulamışlardır.

11-12 Aralık 1999: Helsinki'de gerçekleştirilen Avrupa Konseyi Zirve Toplantısında Türkiye'ye adaylık statüsü tanındı.

8 Kasım 2000: AB Komisyonu Türkiye hakkındaki İlerleme Raporlarından 3 üncüsünü, Katılım Ortaklığı Belgesi Taslağı'nı ve Genişleme Stratejisi'ni açıklamıştır.

14-15 Aralık 2001: Avrupa Konseyi Belçika'nın Leaken kentinde toplanmıştır. Zirvenin sonucunda Türkiye'nin katılım müzakerelerine yaklaştığı ve AB'nin geleceği ile ilgili konvansiyon çalışmalarına katılacağı ilan edildi.

24-25 Ekim 2002: Olağanüstü Brüksel zirvesinde AB'ye üye ülkelerin devlet ve hükümet başkanları Avrupa Komisyonu'nun ilerleme raporunda belirttiği reformlardan duydukları memnuniyeti dile getirdiler ve Türkiye'nin katılım müzakerelerine yaklaştığı vurgulandı. Türkiye'nin reformlara devam etmesi gerektiğini belirten sonuç bildirgesinde, Kopenhag zirvesinde, Avrupa Komisyonu'nun ilerleme raporunu esas alarak, Helsinki ve Seville zirvelerinin sonuç bildirgesinde belirtilen görüş ışığında, Türkiye'nin adaylığının bir sonraki aşaması konusunda karar alınacağı bildirildi.

12-13 Aralık 2002: Kopenhag Avrupa Konseyi Zirvesi sonucunda 10 aday ülkenin 1 Mayıs 2004 itibarıyla üye olmaları kararı alınmıştır. Zirve'nin Sonuç Bildirgesi'nin Türkiye bölümünde; Konsey'in 2004 yılı İlerleme Raporu ve Komisyon'un görüşleri ışığında, Aralık 2004 tarihli Zirve'de Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini karşıladığı kararını alması halinde müzakerelerin gecikmesizin başlatılacağı belirtilmiştir.

13 Aralık 2003: Avrupa Birliği Zirve toplantısı Brüksel'de gerçekleşmiştir. Konsey, Komisyon'un raporu ve tavsiyeleri temelinde, 2004 Aralık ayında yapılacak olan Zirve'de alınacak karar ışığında Türkiye ile birlikte çalışacağı taahhüdünü vurgulamıştır. Ayrıca Konsey, tam üyelik müzakerelerine başlanabilmesi için yapılan hazırlıklar çerçevesinde kaydedilen önemli ilerlemelere dayanarak Türkiye'yi teşvik ettiğini vurgulamaktadır. (Kaynak: Avrupa Birliği Genel Sekreterliği - web:www.abgs.gov.tr)

Avrupa Birliği ile ilişkilerimiz, yaklaşık 40 yıllık bir süreye dayanmaktadır. Türkiye, Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun 1958 yılında kurulmasından kısa bir süre sonra, Temmuz 1959'da Topluluğa tam üye olmak için başvurmuştur. Tam üyelik başvurumuza o zamanki adıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu tarafından verilen cevapta, Türkiye'nin kalkınma düzeyinin tam üyeliğin gereklerini yerine getirmeye yeterli olmadığı bildirilmiş ve tam üyelik koşulları gerçekleşinceye kadar geçerli olacak bir ortaklık anlaşması imzalanması önerilmişti. Söz konusu anlaşma 12 Eylül 1963 tarihinde Ankara'da imzalanmıştır.

Ankara Anlaşması'nın önsözünde Türk halkının yaşam standardının yükseltilmesi amacıyla, Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun sağlayacağı desteğin ileri bir tarihte Türkiye'nin Topluluğa katılmasına yardımcı olacağı belirtilmektedir. 28. maddede ise, "Anlaşma

nın işleyişi, Topluluğu kuran Antlaşmadan doğan yükümlülüklerin tümünün Türkiye tarafından üstlenebileceğini gösterdiğinde, Akit Taraflar, Türkiye'nin Topluluğa katılması olanağını incelerler" denmektedir. Bundan da görüleceği üzere Ankara Anlaşması uyarınca kurulan Türkiye-AB ortaklık ilişkisinin nihai hedefi Türkiye'nin Topluluğa tam üyeliğidir. Anlaşma, hazırlık dönemi, geçiş dönemi ve nihai dönem olarak üç devreyi öngörmüştür. Geçiş döneminin sonunda ise Gümrük Birliği'nin tamamlanması planlanmıştır. Anlaşmada öngörülen Hazırlık döneminin sona ermesiyle birlikte, 13 Kasım 1970 tarihinde imzalanan ve 1973 yılında yürürlüğe giren Katma Protokolde geçiş döneminin hükümleri ve tarafların üstleneceği yükümlülükler belirlenmiştir. Ancak gerek Ankara Anlaşması gerek Katma Protokol öngördüğü şekilde uygulanmamıştır. Bu duruma neden olarak; Türkiye'nin, 1970'li yıllarda içinde bulunduğu ekonomik krizleri göstermek mümkündür. Ekonomik koşullara ek olarak, bazı siyasi tercihler doğrultusunda Katma Protokol'den kaynaklanan yükümlülükler de yerine getirilememiştir. O tarihlerde yaygın olan kanaat, AET ile ilişkinin bir çeşit sömürü düzeni kurmakta olduğu, pazarımızı Topluluk ürünlerine açmanın sanayileşmemizi ve kalkınmamızı engelleyeceği, dolayısıyla koruma duvarlarının muhafaza edilmesi gerektiği yolundaydı. Başka bir deyişle, AB ile ortaklık ilişkimizin ve gümrük birliğinin temsil ettiği kalkınma modeli; dışarıya açık, bütünleşmeyi öngören bir model iken, 1970'li yılların tamamı boyunca bu modelin tam tersini sembolize eden içe dönük, ithalat ikamesine dayalı politikalar uygulanmıştır. Türkiye kendi yükümlülüklerini yerine getirmemeye ve Toplulukla ilişkilere soğuk bakmaya başlayınca, Topluluk da kendi yükümlülüklerini aksatmaya ve ortaklık ilişkisinin geliştirilmesi istikametinde çaba harcamaktan kaçınmaya başlamıştır.

Başlangıçta sadece ekonomik olan sorunlar, 12 Eylül döneminde ve Yunanistan'ın 1980'de Topluluğa tam üye olmasıyla siyasi boyutlar da kazanmaya başlamıştır. Topluluk-Türkiye ilişkileri dondurulmuş ve mali işbirliğine son verilmiştir. Katma Protokolün ise sadece ticari hükümleri işlemeye devam etmiş, diğer bütün hükümleri geçersiz kalmıştır.

GÜMRÜK BİRLİĞİ:

1983 yılında Türkiye'de sivil idarenin yeniden kurulması ve 1984 yılından itibaren ülkemizin ithal ikamesi politikalarını hızla terk ederek dışa açılma sürecini başlatması, ilişkilerimizi yeniden canlandırmıştır. Türkiye bir taraftan 14 Nisan 1987'de AB'ye tam üyelik müracaatında bulunmuş, diğer taraftan ertelenmiş bulunan gümrük vergileri uyum ve indirim takvimini 1988 yılından itibaren hızlandırılmış bir şekilde yeniden yürürlüğe koymuştur.

AB Komisyonu tam üyelik müracaatımıza 1989 yılında verdiği yanıta, Türkiye'nin AB'ye üyelik konusundaki ehliyetini kabul etmekle birlikte, Topluluğun kendi içindeki derinleşme sürecini tamamlanmasına ve gelecek genişlemesine kadar beklenmesini ve bu



arada Türkiye ile gümrük birliği sürecinin tamamlanmasını önermiştir. Bu öneri tarafımızdan da olumlu değerlendirilmiş ve gümrük birliğinin Katma Protokolde öngöröldüğü şekilde 1995 yılında tamamlanması için gerekli hazırlıklara başlanmıştır. İki yıl süren müzakereler sonunda 5 Mart 1995 tarihinde yapılan Ortaklık Konseyi toplantısında alınan karar uyarınca Türkiye ile AB arasındaki gümrük birliği 1 Ocak 1996 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

(Kaynak: Dışişleri Bakanlığı-web www.mfa.gov.tr)

Türkiye'nin AB'ye Üyelik Sürecinde Büyük Önem Taşıyan Kopenhag Kararları Nelerdir?

Kopenhag Zirvesi Sonuçları

12-13 Aralık 2002 tarihli Kopenhag Zirvesinde Türkiye bakımından iki önemli alanda kararlar alınmıştır. Bunlardan ilki Türkiye ile katılım müzakerelerinin başlatılmasına ilişkin süreçle ilgili değerlendirmelerdir. Türkiye açısından sonuç doğuracak diğer önemli karar, taraflar arasında anlaşma sağlansın ya da sağlanmasın, Güney Kıbrıs'ın diğer 9 aday ülke ile birlikte 1 Mayıs 2004 tarihi itibarıyla AB üyeliğine kabul edilecek olmasıdır. Adaylık sürecinde yeni ve önemli bir süreci başlatan 12-13 Aralık 2002 tarihli Kopenhag Zirvesi Sonuç Bildirgesi'nde, Türkiye ile ilgili olarak yer alan değerlendirmeler aşağıda özetlenmektedir.

Sonuç Belgesi, öncelikle Avrupa Konseyi'nin 1999 yılında Helsinki'de aldığı ve Türkiye'nin diğer aday ülkelerle aynı kriterler esasında Birliğe katılacağını belirten kararı vurgulamıştır. Konsey bu çerçevede, Türkiye'nin özellikle son dönemde Kopenhag siyasi kriterlerini karşılamaya yönelik girişimlerini memnuniyetle karşıladığını ifade etmiş ve yeni Türk hükümetinin bu konudaki kararlılığına işaret ederek, geriye kalan eksikliklerin hem mevzuat hem de uygulama açısından giderilmesi gereğini dile getirmiştir. Ayrıca, 1993 yılında Kopenhag'da kabul edilen siyasi kriterler uyarınca, üyeliğe aday ülkelerin, demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını ve azınlıkların korunmasını güvence altına alan kurumların istikrarını sağlaması gerektiği vurgulanmıştır.

Zirve Sonuç Bildirgesi'nde Türkiye ile katılım müzakerelerinin başlatılması ile ilgili olarak, "AB Komisyonu'nun raporu ve önerisi te-

melinde, Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini karşıladığına karar verilmesi halinde, 2004 Aralık ayında toplanacak olan Avrupa Konseyi'nin, Türkiye ile AB arasındaki müzakereleri gecikme olmaksızın başlatacağı" ifadesine yer verilmiştir.

Sonuç Bildirgesi'nde ayrıca, Türkiye'nin AB üyeliğine yardımcı olmak amacıyla, Türkiye'nin katılım stratejisinin güçlendirileceği ifade edilmiş ve bu doğrultuda Komisyon'un Katılım Ortaklığı Belgesi'nin yeniden gözden geçirilmesine dönük bir öneri hazırlaması ve yasal uyumu güçlendirmesi (process of legislative scrutiny) talep edilmiştir. Bu doğrultuda, AB-Türkiye Gümrük Birliği'nin genişletileceği ve derinleştirileceği ifade edilerek, AB'nin Türkiye'ye katılım öncesi mali yardımını önemli ölçüde arttıracığı kaydedilmiştir. Söz konusu yardımın 2004 yılından itibaren bütçedeki katılım öncesi harcama başlığı altında yapılması öngörülmüştür. Zirve sonrasında AB ile ilişkilerin tam üyelik hedefinde devam ettirilmesi yönündeki siyasi irade dikkate alındığında, Türkiye'nin Aralık 2004 tarihine kadar Kopenhag kriterlerini tamamlamak ve mevcut eksiklikleri hem mevzuat hem de uygulama açısından gidermek amacıyla mevcut uyum çalışmalarına hız vermesinin gerekeceği yeni bir dönemin başladığı görülmektedir.

Kopenhag Avrupa Konseyi'nin Kıbrıs konusunda aldığı kararlar ise aşağıda yer almaktadır;

Sonuç Bildirgesi'nin 3'üncü paragrafı uyarınca, Güney Kıbrıs, taraflar arasında anlaşma sağlansın ya da sağlanmasın, katılım müzakerelerinin tamamlanmış olmasına bağlı olarak, diğer 9 aday ülke ile birlikte 1 Mayıs 2004 tarihinde AB'ye üye olarak kabul edilecektir. Sonuç olarak, Kopenhag Avrupa Konseyi'nde alınan kararlar çerçevesinde, ülkemiz ile katılım müzakerelerinin başlatılmasına ilişkin olarak açık bir takvim verilmemekle birlikte, Kopenhag siyasi kriterlerinin gerçekleştirilmesi durumunda Aralık 2004 tarihi itibarıyla Türkiye ile müzakerelerin başlatılabileceği yönündeki irade AB devlet ve hükümet başkanları tarafından somut bir şekilde dile getirilmiştir.

Kopenhag Zirvesi'nin Türkiye'yi de etkileyecek bir diğer kararı ise, Kıbrıs'ın AB'ye katılımına ilişkin hükümlerle ilgilidir. Bu doğrultuda Türkiye'nin halen resmi siyasi, ekonomik ya da ticari ilişkisinin bulunmadığı Güney Kıbrıs 1 Mayıs 2004 tarihi itibarıyla AB üyesi olmuş ve Gümrük Birliği'nin bir parçasını oluşturmuştur.

Kopenhag Zirvesi Sonrasında Türkiye - AB İlişkileri

Zirve sonrası Türkiye-AB ilişkileri büyük ölçüde Avrupa Konseyi'nin Zirve'de aldığı kararlar doğrultusunda gelişmektedir. Bu çerçevede, Türkiye için Katılım Ortaklığı Belgesi AB tarafından revize edilmiş ve Nisan 2003 tarihi itibarıyla onaylanmıştır. Bu doğrultuda, Türkiye de yeni Katılım Ortaklığı Belgesi'nde yer alan hususları dikkate alarak Ulusal Programı'nı güncelleştirmiş ve yeni Program 24 Temmuz 2003 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak Bakanlar Kurulu Kararı olarak yürürlüğe konulmuştur.

Yeni Ulusal Program kapsamında, AB müktesebatının üstlenilmesine yönelik yasal, idari ve kurumsal düzenlemeler somut takvimlere bağlanmış ve anılan düzenlemeler için gerekli finansman ihtiyaçları da ayrıntılı olarak belirtilmiştir. Dolayısıyla, AB Komisyonu'nun Ulusal Program'a bu konuda getirdiği eleştiriler büyük ölçüde karşılanmış olmaktadır. Ulusal Program kapsamında, demokratikleşme, insan hakları, liberal ekonomik politikalar ve iç pazar mevzuatına uyum alanındaki çabaların yeni bir ivme kazanmış olduğunu ifade etmek mümkündür. Bu çerçevede, son dönemde T.C. Anayasası'nda yapılan kapsamlı değişiklikler ve diğer yasal düzenleme paketleri ile özellikle siyasi kriterlerin karşılanmasında önemli aşamalar kaydedilmiştir. AB Uyum Paketi adı altında TBMM onayından geçen yasal ve idari düzenlemeler ile bugüne dek AB tarafından eleştiriye konu edilen pek çok alanda düzenlemeye gidilmiş ve demokratikleşme yolunda gerçekleştirilen söz konusu yasal düzenlemeler uygulamaya da yansıtılmaya başlanmıştır.

Kopenhag Avrupa Konseyi, uygulamada sekizinci yılını tamamlamak üzere olan Türkiye-AB Gümrük Birliği ile ilgili kararlar da almıştır. Bu kapsamda, Gümrük Birliği'nin "genişletilmesi ve derinleştirilmesi" öngörülmektedir. Gümrük Birliği'nin genişletilmesi, 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ile düzenlenmemiş olan bazı alanların da Gümrük Birliği'ne dahil edilmesini ifade etmektedir.

Gümrük Birliği'nin derinleştirilmesi ise gümrük birliğinin uygulama ve işleyişinin geliştirilmesi anlamına gelmektedir. Bu kapsamda ise, Gümrük Birliği'nin işleyişinde taraflarca sorunlu olduğu değerlendirilen alanlarda ilerleme kaydedilmesi öngörülmektedir.

Gümrük Birliği'nin geliştirilmesi ve derinleştirilmesi amacı doğrultusunda AB Komisyonu ile yapılan istişareler çerçevesinde, Türkiye konuya ilişkin ilk önerisini hazırlayarak 15 Nisan 2003 tarihli Ortaklık Konseyi toplantısında AB Komisyonu'na iletmıştır.

Etkin bir danışma ve karar alma mekanizmasının hayata geçirilmesi, AB'nin tercihli ticaret rejimlerinin üstlenilmesinde karşılaşılan güçlüklerin giderilmesi, taraflar arasındaki anti-damping önlemlerinin uygulamadan kaldırılmasına yönelik tedbirler alınması, teknik mevzuat uyumunda AB'nin desteğinin sağlanması gibi konular Türkiye'nin önerisinde öne çıkan hususlar olmuştur.

Konuya ilişkin AB Komisyonu önerisi ise Temmuz 2003 tarihi itibarıyla temin edilmiştir. AB Komisyonu tarafından hazırlanan metinde 1/95 ve 2/97 sayılı Ortaklık Konseyi Kararlarından kaynaklanan ve Türkiye tarafından henüz tamamlanmamış olan yükümlülükler vurgulanmaktadır.

Son Gelişmeler Işığında Değerlendirme:

6 Ekim 2004 tarihinde AB Komisyonu, Türkiye'nin siyasi kıstaslara uyumu konusundaki düşüncelerini içeren ve uzun zamandır beklenen ilerleme raporunu açıklamıştır. Bu karar; 2004 sonunda, Türkiye ile üyelik müzakerelerinin açılma olasılığı konusunda karar alacak olan AB Konseyi açısından da büyük önem taşımaktadır.

Açıklanan raporda Türkiye hakkında yer alan en önemli nokta, AB Komisyonu'nun Türkiye ile üyelik müzakerelerine başlaması yönündeki tavsiyesi olmuştur. Bu doğrultuda, Konseyin 17 Aralık'ta olumlu görüş bildireceğini söylemek mümkün gözükmemektedir, ancak müzakerelerin başlangıç tarihi konusunda net bir şey söylemek henüz olanaklı değildir. Raporda Komisyon tarafından öne sürülen şartlar içerisinde öncelikle daha sıkı denetim mekanizmaları dikkat çekmekte, bununla birlikte müzakere sürecinde reformlardan sapma olduğu takdirde, müzakerelerin durdurulacağı vurgulanmaktadır.

Raporda Türkiye'nin AB'ye katılmasının faydalarına da değinilmiş ancak büyüklük, nüfus ve ekonomi gibi başlıklarla ilgili olarak, bazı konularda uzun süreli geçiş dönemlerine ihtiyaç duyulabileceği ifade edilmiştir.

Sonuç olarak, ilerleme raporunun beklentiler doğrultusunda gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Komisyon tavsiyesinin müzakerelere başlanması yönünde olması; Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecinde kaydettiği gelişmeleri gözler önüne sermektedir. Ancak mevcut durum göstermektedir ki, Türkiye'nin üyeliği AB'nin bütçe planlamaları çerçevesinde en erken 2014 yılında söz konusu olabilecektir. Bu durumda Türkiye'yi en az on yıllık bir müzakere süreci daha beklemekte ve buna karşın, tam üyelik konusunda bir garanti verilmemektedir. AB dönem başkanı Hollanda'nın 17 Aralık zirvesi için hazırladığı sonuç bildirisi taslağında yer alan şartlar, 17 Aralık'tan sonra Türkiye'yi ne kadar zorlu bir sürecin bekleyeceğinin de sinyalini vermiştir. Taslakta, "serbest dolaşıma kalıcı engel" getirilebileceği açıkça ifade edilmektedir. Serbest dolaşıma geçici engel getirilmesi doğal karşılanabilir ancak "kalıcı engel" yaklaşımı, öncelikle Topluluğun tam üyelik hukukuyla bağdaşmayan bir konudur. Bunun yanı sıra, müzakere sürecinin başlaması için ve sonrasında ön plana çıkartılacak diğer konuların başında; Türkiye'nin Güney Kıbrıs'ı tanıması, Adadaki askeri kuvvetin çekilmesi, Ege'deki sınır uyuşmazlıkların Yunanistan lehine çözümlenmesi, hayali Ermeni iddialarının kabullenilmesi ve azınlıklarla ilgili topluluk hukuklarının oluşturulması ile ilgili konuların yer alması olasıdır. Bu yaptırımlara kayıtsız bir tutumla evet demekse; Türkiye'nin, Cumhuriyet tarihinden bu yana süregelen politikalarıyla çelişmesi anlamını taşıyacaktır. Avrupa Birliği olgusu, her ne kadar egemenlik devri anlamını taşısa da, ulus-devlet anlayışı, AB mekanizması içerisinde, kuruluşundan bugüne kadar hiçbir zaman son bulmamıştır. Çağdaş, insan haklarına saygılı, ve gücünü demokrasiden alarak hareket eden bir Türkiye gerçeği, ulu önder Mustafa Kemal Atatürk'ün temelini attığı yolda ilerlemek gerçeğinden farklı değildir. Türkiye, 40 yılı aşkın bir süredir ilerlediği Avrupa hedefinde son aşamaya gelmiştir ve bu hedefin sonunda; çağdaş, demokratik, ve güçlü bir AB üyesi olarak yer almak, üyelik görüşmelerinde de aynı tutum ve kararlılığın sergilenmesi ile mümkün olacaktır. Yine de bu sürecin en somut aşaması öncelikle 17 Aralık 2004 tarihinde şekillenecektir.